

Проблема диференціації інтенцій виправдовування та заперечення збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у практиці семантико-текстуального дослідження

Катерина Марчук

кандидат філологічних наук, старший судовий експерт, Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, м. Житомир, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1385-1539>, e-mail: kvartantka@gmail.com

Досліджено проблему диференціації інтенцій виправдовування та заперечення збройної агресії російської федерації проти України у практиці семантико-текстуального дослідження.

Ключові слова: інтенція; виправдовування; заперечення; комунікативна тактика; збройна агресія.

Із початком збройної агресії російської федерації проти України значної інтенсифікації зазнала практика судової лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи, що пов'язано з особливостями ведення гібридної війни на території України, складником якої є ворожі інформаційні впливи на суспільну свідомість українців, зокрема, зросла кількість матеріалів, що містять інформацію, зміст якої спрямований на виправдовування або заперечення збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році.

Аналіз наявної наукової літератури засвідчує наявність юридичного та лінгвістичного тлумачень понять «виправдовування», «заперечення» у співвідношенні з поняттям «збройна агресія» і в контексті ст. 436-2 Кримінального кодексу України [1]. Так, Д. Олейніков та А. Сердечна, здійснюючи юридичний аналіз зазначених термінів, узяли за основу словникове визначення понять і дійшли таких висновків: «виправдовування зброй-

ної агресії» — наведення аргументів (псевдоісторичного, соціального, демографічного, національно-культурного або іншого характеру) чи публічне висловлення своєї особистої думки, спрямовані на формування в адресата помилкового переконання в тому, що збройна агресія РФ проти України, розпочата у 2014 році, і тимчасова окупація частини території України мають логічне пояснення та відповідні підстави, з яких країна-агресор діє вимушено (виправдано) [2], «заперечення збройної агресії» — висловлення незгоди зі згаданими вище офіційно встановленими фактами, їх спростування та/або наведення аргументів чи публічне висловлення особистої думки, спрямовані на переконання адресата в тому, що збройна агресія російської федерації проти України, розпочата у 2014 році, і тимчасова окупація частини території України не мали місця та фактично не відбувались [2].

Дослідники О. Сидоренко, О. Бондаренко й І. Сипченко, установлюючи

семантико-понятійне значення тих самих терміносполучень, визначають їх зміст лексичними значеннями ключових слів. Відповідно, «виправдовування збройної агресії» і «заперечення збройної агресії» визначають як двокомпонентні терміносполуки, у яких граматично головними компонентами є лексеми «виправдовування», «заперечення», а залежним — «збройна агресія», водночас обидва компоненти розглядаються як цілісне семантичне утворення. Відповідно, «виправдовування збройної агресії» означає: доведення законних підстав, можливості здійснення неспровокованого збройного нападу однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності як правильного, справедливого, а «заперечення збройної агресії» — невизнання, спростування факту неспровокованого збройного нападу однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності [3].

Названі вище підходи розкривають неоднорідність аналізованих понять, експертна практика, зі свого боку, з огляду на множинність, різнорідність матеріалів, мінливість застосованих комунікативних тактик і стратегій, виявляє проблему диференціації інтенцій виправдовування та заперечення збройної агресії, що зумовлює подальші дослідницькі пошуки.

Виправдовування агресії — це комунікативна стратегія, у якій автор визнає факт збройних дій, але надає їм позитивної або нейтральної оцінки, намагаючись легітимізувати або

морально виправдати дії агресора. Типовими мовними ознаками в цьому разі є: використання евфемізмів («спецоперація», «захист», «визволення»), аргументація необхідності («вимушений крок», «захист російськомовних»), моральне виправдання («боротьба з нацизмом», «історична справедливість»).

Заперечення агресії — це стратегія, спрямована на невизнання або релятивізацію факту агресії, перекладання відповідальності на інші сторони або спотворення реальності. Типовими ознаками тут є: твердження про відсутність агресії («росія не напала»), зсув смислів («це внутрішній конфлікт», «громадянська війна»), створення інформаційного сумніву («ніхто не знає, що насправді відбувається»).

Проблема диференціації полягає в тому, що обидві інтенції можуть виражатися спільними лексичними одиницями, але з різною семантичною настановою, імпліцитно, через підтекст, оцінки чи цитування пропагандистських джерел в одному тексті одночасно (наприклад, заперечення факту агресії з подальшим виправданням її «необхідності»). Саме тому для точної кваліфікації інтенції слід урахувати лексико-семантичний рівень (значення слів і контекст уживання), прагматичний рівень (мета висловлювання — переконати, виправдати, заперечити), текстуальний рівень (структура, послідовність аргументів, емоційне забарвлення), інтертекстуальні зв'язки (відсилання до наративів держави-агресора) тощо.

У межах заявленої теми цікавим видається аспект диференціації,

запропонований у межах комунікативної лінгвістики, де виправдовування розглядають як стратегію кооперації. У контексті інформаційної війни РФ проти України користування цією стратегією авторами контенту дає змогу уникнути прямого протиріччя, можливого, наприклад, за прямого заперечення агресії.

Дослідники комунікативної лінгвістики, зокрема Л. Герасимів і В. Гошилик [4] вирізняють: виправдання-згоду та виправдання-незгоду.

Виправдання-згода передбачає обов'язкове визнання провини, або визнання її частково й наведення логічних (на думку мовця) пояснень, що вказують на причини деструктивних дій. Виправдання-незгода обумовлене невизнанням вини за вчинення певної дії та передбачає наведення пояснень, обґрунтувань невинності. Отже, виправдання завжди містить дві частини: 1) визнання / невизнання своєї провини (тезисна частина) і 2) пояснення / спростування дій (аргументативна частина). У тезисній частині комунікативна тактика виправдання-незгоди буде суміжною з тактикою заперечення. А тому саме друга — аргументативна частина — спростування / пояснення своїх дій є основним елементом виправдання, без якої неможлива реалізація цієї тактики, інакше це буде просто згода чи незгода з твердженням.

Заявлена тема не втрачає актуальності з огляду на інтенсифікацію запитів на дослідження виправдовування або заперечення збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році. Чітке розмежування цих інтенцій сприятиме об'єктивності семантико-текстуальної експертизи.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.11.2025).
2. Олейніков Д. О., Сердечна А. Ю. Науково-практичний аналіз термінів, використаних в диспозиції ст. 436-2 КК України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 74. Ч. 2. С. 110—118. DOI: 10.24144/2307-3322.2022.74.52 (дата звернення: 10.11.2025).
3. Сидоренко О., Бондаренко О., Сипченко І. Лінгвістична інтерпретація юридичної термінології в семантико-текстуальних дослідженнях. *Філологічні трактати*. 2022. Т. 14. № 2. С. 105—115. DOI: 10.21272/Ftrk.2022.14 (2)-11 (дата звернення: 10.11.2025).
4. Герасимів Л. Я., Гошилик В. Б. Тактика виправдання як кооперативна тактика в комунікативній ситуації звинувачення / виправдання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. 2018. № 2. С. 25—29. URL: <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/76/58> (дата звернення: 10.11.2025).